

Kleopatra

a Marcus Antonius

Přestože nejschopnějšími milenkami ve starověku byly údajně Egyptanky, žena, jejíž pověst v tomto ohledu přežila celých dvacet století a inspirovala Shakespeara i Shawa k napsání skvělých dramát, byla Řekyně – Kleopatra VII., poslední královna řecké dynastie Ptolemaiovců, kterým v roce 323 př. n. l. po smrti Alexandra Velikého připadla vláda nad Egyptem. A jako žena si vydobyla pověst sexbomby starověku. I když její krása nemusela být až tak ohromující, jak se praví v legendách, rozhodně patřila k těm ženám, které dokážou využít všech svých předností tak chytře, že se přinejmenším v očích okouzlených obdivovatelů jeví krásnějšími, než ve skutečnosti jsou. Kleopatřinu filmovou podobu ztvárnily dvě z nejkrásnějších hvězd stříbrného plátna, Vivien Leighová a Elizabeth Taylorová, ačkoli ve skutečnosti zřejmě egyptská vládkyně vypadala spíš jako Barbara Stanwycková nebo Barbra Streisandová. To však jistě neznamená, že by to ze strany filmařů byla špatná volba.

I kdyby totiž vypadala jako čarodějnice ze země Oz, byla by právě díky jiným přednostem své osobnosti stejně fascinující. Byla velmi vzdělaná, vtípná a výřečná, zběhlá v jazycích (jako jediná z Ptolemaiovců ovládala egyptský jazyk pasivně i aktivně), byla výjimečně inteligentní, dokázala citlivě zvládat mužskou samolibost a také v umění královských ložnic měla velké zkušenosti. Nesporné přednosti jejího osobního šarmu představovaly však zároveň i určitou slabost její královské osobnos-

ti, protože uměla být stejně okouzlující jako okouzlená, zvláště v případech silných a mocných mužů. V prvním z jejích dvou nejopěvovanějších milostných vztahů, a v obou případech šlo o největší uchvatitele ženských srdcí tehdejšího Západního světa, si v Alexandrii zcela podrobila srdce Julia Caesara, aby se mu pak v Římě zcela odevzdala a zůstala po jeho boku až do onoho osudného okamžiku, kdy byl úkladně zavražděn. V druhém případě učinila z Marca Antonia svého oddaného otroka, kterého pak věrně následovala až do chvíle, kdy už bylo příliš pozdě na to, aby unikli společné smrti.

Antonia poznala už v Alexandrii, tehdejší řecké metropoli Egypta, jako blízkého přítele Julia Caesara. Byla však příliš zaneprázdňena svým římským polobohem, aby věnovala zvláštní pozornost nějakému druhořadému Římanovi. Když se s ním o šest nebo sedm let později, v roce 41 př. n. l., znovu setkala, tentokrát doopravdy, bylo jí dvacet osm, vládla už celé desetiletí a věděla poměrně dost o bezohledném zneužívání moci a slávy. Jemu bylo čtyřicet dva a stal se z něho mezitím vyzrálý, okouzlující a slavný vojevůdce, drsný Adonis, vládce bohaté východní části římského impéria. (Západní části vládl na základě obtížně dosažené dohody Octavianus, synovec, adoptivní syn a pravděpodobný dědic Julia Caesara.) Když přijel do Tarsu v Malé Asii v čele expedice, jež měla za úkol posunout hranice impéria dále na východ, vyžádal si Antonius Kleopatru z Egypta, aby s ní projednal v té době ne zcela vyjasněnou otázku její loajality k římské moci.

Kleopatra, aby si zachovala svou královskou čest, dost dlouho odpověď odkládala. Ale ne zas tak dlouho, aby tím způsobila nějaké potíže. Připlula do Tarsu na velkolepé lodi, později slavně vykreslené v Shakespearově dramatu, purpurově zbarvené a zlatě se třpytící, sladce vonící kadidlem, poháněné stříbrnými vesly za doprovodu fléten a lyr. Chlapci byli oblečeni jako

amorcí, dívky jako nymfy a ona stála uprostřed nich v kostýmu z odvážně průsvitné látky jako bohyně lásky. Jak dokládá Plutarchos, mezi ohromeně přihlížejícím davem podél řeky se prý šuškal, že se Afrodité přijíždí veselit s Dionýsem, aby přinesla Asii štěstí. Jiní je prý přirovnávali k Isis a Osirovi.

První otázka, kterou museli s Antoniem vyřešit, bude jistě znít uším moderního člověka povědomě: „Půjdeme ke mně, nebo k tobě?“ On, coby hostitel, ji pozval k sobě na večeři, jeho posel se však vrátil s pozváním na její loď. Antonius pozvání zdvořile přijal. Nechtěl ji urazit, protože ze zdánlivě nezávislých království nového impéria bylo to její tím nejdůležitějším. Ten večer si mohl jen gratulovat, že tak učinil, protože byl naprosto ohromen nádhernou, honosně úchvatnou hostinou, zvláště pro něho přichystanou. Snad až přehnaně honosnou a velkolepou, ale to byl koneckonců přesně jeho styl. Nežili v době, jež by se vyznačovala zdrženlivostí vládnoucí třídy. Druhý den uspořádal večírek on pro ni a většinu času strávil tím, že se jí omlouval za svůj relativně chudý hostitelský výkon.

Kleopatřina neobvyklá pohostinnost byla však pouze předehrou k předehráám dalším. Z mnohem osobnějších důvodů zcela zapomněl na své poslání ve východní expedici i na svou ženu Fulvii, která byla v té době v Římě a využívala svého skvělého politického nadání v jeho prospěch. Zimu 41–40 př. n. l. strávil Antonius s Kleopatrou v Alexandrii. Ona samozřejmě o Fulvii věděla, stejně jako věděla o jeho bezuzdné posedlosti ženami, a toto vědomí konkurence ji jen pobízelo k tomu, aby mu čas, který s ní trávil, zpřijemnila tak, že nebude myslet na žádnou jinou ženu než na ni. Jak si usmyslela, tak se stalo, a on si na žádnou jinou ani nevzpomněl. Když ke konci zimy dostal zprávu o parthské invazi na východní hranici impéria a musel z Alexandrie odjet, byla Kleopatra těhotná.

Vrátil se k ní až na podzim roku 37 př. n. l. Na cestě ke svým

vojskům na východě se dozvěděl, že Fulvia podpořila nezdařený pokus o povstání proti Octavianovi, a jemu pak dalo hodně práce, aby její nerozumný kousek napravil. Když pak v Řecku, kam se uchýlila, Fulvia zemřela, dorazil Antonius se svým vojskem do Říma a po krátkých bojích uzavřel s Octavianem (a Lepidem, třetí, menší hlavou triumvirátu) v Brundisiu smlouvu, která v zásadě prodloužila jeho stávající postavení minimálně o další tři roky. Aby tuto dohodu zpečetil, oženil se s nedávno ovdovělou Octavianovou sestrou Octavií, krásnou a zralou to ženou, která byla navíc mladší než Kleopatra. V alexandrijském paláci zavládlo konsternované dusno.

V Římě Antonia zdrželo mnoho neodkladných záležitostí. Bylo potřeba získat peníze a rozšířit vojsko pro další východní výboje a zároveň upevnit svou pozici proti Octavianovi. Dalšího vyrovnání se svým rivalem se mu podařilo dosáhnout až v polovině roku 37 př. n. l., tentokrát smlouvou z Tarenta, na základě které postoupil Octavianovi sto dvacet svých lodí, za něž mu Octavianus slíbil dvacet tisíc vojáků. Když pak na podzim vyrazil po moři do Sýrie, vzal Octavii s sebou, ale na půli cesty ji poslal zpět do Říma. Důvodem bylo její špatné zdraví, těhotenství, blížící se porod a také to, že měla v Římě mírnit ambice svého bratra. První, co udělal, když dorazil do Sýrie, bylo, že k sobě povolal Kleopatru. V Sýrii pak strávili další zimu, smíření a opět spolu.

Bylo potřeba spojit své síly proti Octavianovi, jenž se neměl k tomu, aby svůj slib splnil (a také ho nikdy nesplnil). Antonius potřeboval podporu Kleopatřina bohatého a silného království a za tuto podporu nechal na oplátku odstranit některé z jejích nepřátel. Daroval jí také rozsáhlá území Blízkého Východu, čímž se egyptské království rozrostlo natolik, že téměř dosáhlo své někdejší velikosti a síly. Zasadil se také o přijetí některých zásad východního náboženství, aby jimi ospravedlnil jejich vztah

a postavení. Oba milenci prohlásili sebe i svá tříletá dvojčata, Alexandra a Kleopatru, za božstvo, a jejího staršího syna, potomka Julia Caesara, tak nechali spadnout na stupnici oficiálního velebení o několik stupínků níž. Když se Antonius v květnu r. 36 př. n. l. znovu vypravil na východ, byli oba již pevně usazeni v královském sedle bohů. On se těšil na velkou dobovačnou bitvu a ona očekávala narození jejich třetího dítěte.

Antonius se však dopustil chyby, která se mu měla stát osudnou. Vyčlenil příliš málo mužů na obranu, a když vyčerpal zásoby a nepřátelská vojska mu zničila nákladní vozy a těžkou obléhací techniku, musel se dát na ústup. Po další zimě strávené v Sýrii se s Kleopatrou a jejich třemi dětmi vrátili do Alexandrie, aby se pokusili utlumit vzrůstající nespokojenost s jeho válečnými neúspěchy, na kterých měla mít egyptská svůdnice údajně velký podíl. Octavie si mezitím svou svědomitou péčí o jeho děti získala v Římě pověst vážené a početné Římanky, zatímco o Antoniovi se v souvislosti s jeho dlouhodobým laškováním s orientální milenkou začalo mluvit jako o nezodpovědném chlípňíkovi. A navíc, Octavianus se i přes nepřízeň osudu stával stále více populárním díky svým úspěchům v západní říši, za které vděčil především výjimečnému talentu svého nového vrchního admirála Agrippy.

A byl to právě Agrippa, kdo vzal do svých rukou Octavianovu pomstu, ve skutečnosti pomstu celého Říma – za Antoniovy neúspěchy, za to, že daroval cizí královně římské provincie, za nedbalou péči o Octavii a za neřímské vyžívání se ve východním přepychu. Pokud jde o Kleopatru, přestože se podle římského práva nemohla stát Antoniovou právoplatnou manželkou, její osud byl v tuto chvíli nerozlučně spjat s jeho. Byla mu neustále po boku, při vojenských poradách stejně jako ve volných chvílích; přispěla mu na dvě stě z jeho pěti set válečných lodí i na obrovské množství vojenské výzbroje

a měla plné právo a nárok na to, aby se s ním podílela na přípravách nevyhnutelného protiútoků. Protože řecké pobřeží se zdálo být pro námořní bitvu nejvhodnější, vypluli v květnu roku 32 př. n. l. do Athén. Na podzim se přesunuli na západ, rozmístili podél západního pobřeží obranné základny, zřídili v Patrasu hlavní velitelství a čekali na rozhodující konflikt.

Agrippa však s útokem nespěchal, úmyslně dopřál Antoniovi a Kleopatře čas na radovánky a jejich vojákům a námořníkům nepohodlí další společné zimy. Pak teprve udeřil. Zaútočil nečekaně v březnu a soustředil se na jedinou, ale důležitou základnu v Methone na jihozápadním výběžku Peloponéského poloostrova. Když se této základny s profesionální rychlostí zmocnil, pohotově ji využil k útoku na další námořní základny a zásobovací cesty z Egypta. Antonius a Kleopatra se poněkud zaskočení přesunuli se svými jednotkami z Patrasu do Aktia, asi padesát mil severně, kousek na západ od dnešního města Vonitsa v zálivu Amvrakiás. Tam zjistili, že jejich flotila byla mezitím obklíčena Octavianovými jednotkami na severním pobřeží zálivu a Agrippovým válečným loďstvem u jeho ústí.

Průzkumné akce potvrdily, že oba milenci stojí proti velké vojenské i námořní přesile, a proto se Antonius a Kleopatra rozhodli pro rychlý únik. Probojovali se a podařilo se jim uprchnout: to, že by ho během bitvy na moři opustila, jak praví legendy, není podloženo. Když po několika týdnech dorazili zpátky do Alexandrie, zinscenovala Kleopatra velkolepou podívanou, aby jejich návrat vypadal jako vítězný, nikdo však nemohl přehlédnout, že se vrací s pouhými šedesáti z původních pěti set lodí, a navíc bez vojska, které ztratili na útěku. Na palác dolehla sklíčená nálada, jakási odevzdanost osudu, neustálé večírky byly jen nákladnou formou zoufalé snahy přebít strach. Přes všechno to nucené veselí byla jejich poslední společná zima dost tíživá.

Kleopatra a Marcus Antonius

Vítězství Octavianiana finančně vyčerpalo. Potřeboval nutně bohatství Alexandrie. Během jara a léta r. 30 př. n. l. se nezadržitelně přibližoval, až v srpnu konečně město obsadil (vítězství oslavil již pod svým novým titulem Augustus Caesar). Zatímco jeho jednotky zabíraly královský palác, Antonius, který v té chvíli dlel na jiném místě než Kleopatra, se na základě mylné zprávy, že Kleopatra spáchala sebevraždu, probodl jako pravý Říman vlastním mečem. Jakmile se to Kleopatra dozvěděla, nechala jeho tělo přenést do své hrobky, kam se mezitím ukryla, ale na záchranu bylo již příliš pozdě; stačili si pouze říci sbohem a Antonius jí skončil v náručí. Poté, co vojáci násilím vnikli do hrobky a Kleopatru zajali, dovolil jí Octavianus, aby svého milence pohřbila.

Octavianus nechtěl z Kleopatry udělat obětního beránka, nechtěl, aby se její poprava stala bolestnou podívanou, jež by mu pokazila triumfální vjezd do Říma. Potřeboval se jí jen šikovně zbavit. Počítal s tím, že nesnese představu být vláčena v kleci ulicemi Říma, a doufal tudíž, že využije svých orientálních zkušeností s jedy. Proto jí prostřednictvím vyjednávačů vzkázal, že ji potupná jízda v kleci skutečně čeká. Kleopatra Octavianovo očekávání potvrdila a otrávila se, třebaže zřejmě nepoužila jedovatého hada, jak se s oblibou v souvislosti s její smrtí traduje. Octavianus ji nechal pohřbít se vši náležitou úctou vedle Antonia, přesně tak, jak si to přála.

Egypt se stal součástí římského impéria.